

BOSHLANG'ICH SINIF O'QISH DARSLARIDA BOLALAR YOZUVCHILARINING ASARLARI AHAMIYATI

Askarova Nigina Akmaljonovna

FarDU, Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabasi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.12291021>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 6-iyun 2024 yil
Ma'qullandi: 9-iyun 2024 yil
Nashr qilindi: 22-iyun 2024 yil

KEY WORDS

Bolalar adabiyoti, Boshlang'ich maktabda o'qish, Pedagogika, Savodxonlikni rivojlantirish, Tasavvur, Ijodkorlik.

ABSTRACT

Ushbu maqolada bolalar adabiyotining boshlang'ich maktab o'qish darslarida muhim rol o'ynaydi. Unda taniqli bolalar yozuvchilari asarlarini o'quv dasturiga kiritishning pedagogik ahamiyati chuqur o'rganiladi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmalarini shakllantirish murakkab pedagogik jarayon. Uning samarali tashkil etilishi boshlang'ich sinf o'qituvchilaridan ushbu jarayonga maqsadli, tizimli yondashishni talab etadi.

Binobarin, boshlang'ich sinf o'qituvchilari o'quvchilarda kitobxonlik ko'nikmalarini shakllantirish jarayonining pedagogik-psixologik asoslari, tashkiliy-metodik talablaridan yetarli darajada xabardor bo'lsalargina kutilgan natijani qo'lga kiritish mumkin.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmalarini shakllantirishda bu boradagi mavjud ahvoldan, qolaversa, mazkur jarayonning samarali kechishiga xizmat qiladigan omillar, ularning pedagogik-psixologik ta'siridan ham xabardor bo'lishlari zarur.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga ta'lim-tarbiya berishdagi vazifalarning asosiy qismi o'qish darsida amalga oshiriladi. Bolalar o'qish darslarida to'g'ri, tez, ongli o'qishga o'rgatiladi. Endi, badiiy asar o'qitish bosqichlariga to'xtalib o'taylik.

1. Boshlang'ich sinf o'quvchilari yoshiga mos keladigan ibratli hikoya yoki ertak tanlab olinadi. O'quvchilar bilan birgalikda badiiy asar to'g'ri, tez va ongli o'qib chiqiladi.
2. Asarning g'oyaviy asosi, mazmuni o'qituvchi tomonidan tushuntiriladi.
3. Badiiy asar o'quvchilarning hayotiy tajribasi bilan umumlashtiriladi va xulosa chiqariladi.
4. Sinfdan o'qish o'quvchilarning kitobxonlik madaniyatini shakllantiradi.

Bolalar bu kabi jarayonda o'qish bilan birgalikda kitobdan to'g'ri foydalanish kerakligini ham o'rganib boradilar. O'qituvchi bolalarga kitobni toza, ozoda tutish kerakligini, kitobni o'tirgan

holatda yorug' xonalarda o'qish kerakligini ham tushuntirib boriladi. Bolalarda mustaqil kitob mutolaa qilish ko'nikmasini shakllantirish kerak. Sinfda o'qituvchi birorta badiiy kitobni belgilangan muddat ichida o'quvchilar o'qishi lozimligini aytib o'tadi. Kitobni o'qib tugatgan o'quvchini rag'batlantirishi aytib o'tiladi. Bunda bola kitobni uyda o'zi mustaqil ravishda o'qiydi, fikrlash doirasi kengayib boradi.

Boshlang'ich sinf o'quvchilariga mustaqil uyda o'qishlari uchun kitob tanlayotganda, albatta, bolaning yoshini va qiziqishlarini hisobga olgan holda kitob tanlash lozim. Bola o'ziga yoqqan asarni butun vujudi biulan o'qiydi, nafaqat o'qiydi, balki o'qigan badiiy asari haqida mustaqil fikr ham yurita boshlaydi. Bolalar kitob mutolaasini tugatgach, asar haqida savollar berish, bolaning asar haqidagi fikrlarini tinglash bolada kitobga bo'lgan mehrni yanada o'stiradi. Masalan, bola asarni o'qib tugatgach, quyidagi savollarni berish tavsiya etiladi:

1. Asarning muallifi kim ekan?
2. Muallif haqida qanday ma'lumotlar izlab topdingiz?
3. Asar muallifini yana qanday asalarini bilasiz?
4. Asar nima haqida ekan?
5. Asardagi qaysi qahramonlar sizga yoqdi? Nima uchun?
6. Qaysilari yoqmadi? Nima uchun?
7. Asardan qanday xulosa chiqarsak bo'lar ekan? Kabi savollar bolaning fikrlashini o'stiradi hamda nutqining o'sishiga yordam beradi. Kitob mutolaasiga munosabatni tubdan o'zgartirish uchun avvalo, ziyoli insonlarga suyanishimiz kerak. Ya'ni ,kitob targ'ibotchilari qanchalik bilimli, ziyoli bo'lsa, shuncha ijobiy natijaga erishish mumkin. Kitoblar qaysi janr yoki mavzuda bo'lishidan qat'iy nazar, u ma'naviyat quroli ekanini mas'uliyat bilan to'la-to'kis anglashimiz lozim .

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish mazmuni va asosiy bosqichlari

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitob o'qishning shaxsni intellektual, psixologik va fiziologik jihatdan rivojlanishiga yordam beruvchi ta'sirlaridan foydalanish maqsadga muvofiqdir. Binobarin, kitob o'qish orqali o'quvchilarning: nutq rivojlanadi; nutqi (nutq lug'ati)ni boyiydi; tasavvuri o'sadi; tafakkuri rivojlanadi; xotirasi mustahkamlanadi; hissiyoti (hissiy sifatlar, xususan, hamdardlik hissi) tarbiyalanadi; "ijtimoiy idroki" shakllanadi. Ayni o'rinda shuni ham qayd etib o'tish kerak, shaxsda "ijtimoiy idrok"ning shakllanishi unda yashovchanlik qobiliyatining rivojlanishini ta'minlaydi. Bu esa boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning kitob o'qishga ijobiy yondashishlariga erishish dolzarb pedagogik vazifalardan biri ekanligini tasdiqlaydi. Ushbu vazifani hal qilish orqali esa boshlang'ich ta'lim davridan boshlab shaxs (o'quvchilar)ni ijtimoiy munosabatlarga izchil, to'g'ri yo'naltirish imkonini beradi.

M.Yu.Gudovanning yondashuviga ko'ra kitob o'qishni uch holatga ko'ra, ya'ni: faoliyat, ijtimoiy institut hamda madaniy amaliyot sifatida o'rganish²⁷ kerak. Bizning fikrimizcha, kitob o'qish jarayon hamda shaxs faoliyatining muayyan ko'rinishi, kitobxonlik esa kitob o'qish faoliyatini maqsadli, izchil va samarali tashkil etish asosida o'zlashtirilgani sifat sanaladi. O'z mohiyatiga ko'ra jarayon va faoliyat uni tashkiliy-metodik jihatdan to'g'ri, oqilona, tizimli tashkil etishni taqozo qiladi. Shunga ko'ra boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmalarini

rivojlantirish jarayoni ham pedagogik-psixologik talablarga ko'ra maqsadli, izchil va tizimli tashkil etilishi lozim¹.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida kitobxonlik ko'nikmalarini rivojlantirish muammosining umumiy mohiyatini yoritishda dastlab tayanch tushunchalarni ajratish hamda ularning mazmunidan xabardor bo'lish tadqiqiy xarakterga ega pedagogik faoliyat yo'nalishini to'g'ri belgilash, sinovdan o'tkaziladigan nazariy g'oya va farazlarni aniq ifodalash, kutiladigan natijani oldindan to'la tasavvur etish imkoniyatini ta'minlaydi. Shu sababli ilmiy tadqiqotni olib borishda muammo asosini tashkil etuvchi, uning mohiyatini yorituvchi tayanch tushunchalarni ajratib olish va ularni pedagogik nuqtai nazardan yoritishga e'tibor qaratildi.

Pedagogik kuzatish, boshlang'ich sinf o'quvchilari, shuningdek, ularning ota-onalari bilan olib borilgan savol-javob, suhbatlar natijasida bolalarda kitob o'qishga bo'lgan qiziqish quyidagi omillar yordamida yuzaga kelishiga ishonch hosil qilindi: kitobning o'ziga xos shakliga egaligi, ko'plab tasvirlar bilan boyitilganligi, ularni bezatishda yorqin ranglardan foydalanilganlik, asar syujetining oson, ravon bayon etilganligi, asar qahramonlarining hayvonlar, o'simliklar, gullar, qo'g'irchoqlar, o'yinchoqlardan iborat bo'lishi, shuningdek, sehrgarlik, sarguzasht va sayohatlarga asoslanganligi, asar xotimasining ijobiy yakuni. Shu bilan birga tadqiqotni olib borish davrida boshlang'ich sinflarda kitob o'qishga bo'lgan qiziqishni hosil qilishda samarali bo'lgan pedagogik faoliyatning tashkiliy shakllarini aniqlashga ham e'tibor qaratildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Jumaboyev M. O'zbek bolalar adabiyoti. –T.: O'qituvchi, 2002. 45
2. M.Jumaboev. O'zbek va jahon bolalar adabiyoti. Qo'llanma. 1996 y.
3. Z. Masharipova T.Matyoqubova O'zbek yozma adabiyotida folklor an'analari Toshkent – 2011
4. Kitob komillikka yetaklaydi / Metodik-bibliografik qo'll. Tuzuvchi M.Boltaboyeva. Muharrir Sh. Qurbon. T.: A.Navoiy nomidagi O'zbekiston milliy kutubxonasi, 2017. -78 b.
5. Kolesnikova E. V. Razvitie interesa i sposobnostey k chteniyu u detey 6-7 yosh / Ucheb.-met.posobie. 3-e izd., pererab. M.: Izd-vo "Yuventa", 2016.-64 s.
6. Kolpashikova Yu.S., Rojina V.A. Kak razvivat interes k chteniyu u mladshego shkolnika? // Nauchno-met.elek. j. "Kontsept". M.: 2017.-T. 29.-S. 104-109

¹ Urman F. I. Formirovanie osoznannogo chteniya v nachalnoy shkole // J. Shkola. M.: 2003.-№ 3. S. 41-42. 117.
Fedorova T.V. Chto chitayut i ne chitayut sovremennye shkolniki // J. Direktor shkoly. M.: 2003. - № 9.-S. 57-61.